

ЗВІЩАЊА

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 22.

У Новоме Саду 28. Маја 1878.

Год. I.

Болник XIX. века.

Разболе се болник деветнестог века,
Разболе се тешко, па му нема лека.
По старости својој живети би мог'о,
Ал' га стигле клетве, згрешио је много.
Лекаре му траже с Темзе из Лондона,
Из Париза зову вештог Нелатона,
Један бечки лекар, од славенског рода,
Лечио га дуго, име му је Шкода,
Од смрти га нико не може отети,
Кад суђен час дође, мора се умрети.
Лекари га вешти, вешто оставише,
Јер лечећи њега себе ослабеше.
Дадше му савет — доцкан да их слуша,
Домаће лекове јоште да покуша,
Ил' са свим да иде тражит' боље климе;
У Азију топлу где но нема зиме.
Кућевни лекови помогли би нешто.
Требало их давно употребит' вешто,
А сад укућани не траже му лека,
Да издане једном, сваки једва чека.
Он је њима много починио зала,
Нико му ни на чем' нема рећи хвала.
Место благих речи и место понуда,
Страховите клетве стижу му од свуда.
Проклет, проклет био од века до века
Проклета ти била мати и колевка!
Проклет био и хлеб који тебе рани,
Проклет онај светац који тебе брани!
Проклет зрак месеца који тебе греје,

Проклет онај ветрић који тебе веје!
Проклета нек буде она капља воде
Која жеђ ти гаси и низ грѣњан оде!
Када год јаукнеш да те ко пожали,
Смех од свију страна нека те разгали.
Што год руком дарнеш, нек с' у камен створи,
Што метнеш у уста, нека те прогори.
У задрузи с тобом које годе био,
Све си му имање сам себи зграбио.
Хиљадама мука на нас си ти слао,
Твог весеља ради децу си нам клао,
Прождер'о си, хало, и земљу и људе,
Фурије су благе, змије нек ти суде.
Ништа ти на свету није било свето,
Па за то нека ти све буде проклето.
— То је глас последњи ономе тирану,
Што измишљ'о муве пушећ' на дивану;
Што се гордо смеј'о кад му стигну гласи,
Да се читав народ хоће га угаси;
Који смрћу знаде свакоме да прети,
А помишљ'о није да ће и он мрети.

(Наука Христова али нама каже:
Молите се Богу и за враге ваше.
Па за то к'о добри християни и ми
Молимо се Богу да га што пре прими.
Молимо се Богу и дижемо руке,
Да му душу прими без велике муке.)

Наталија.

НОВЕЛА КОСТЕ РИСТИЋА.

(Свршетак.)

Шест недеља после мога писма добијем од Мите ово :

„Саветовао си ми, драги брате, да се запитам у Наталије, шта мисли о мени и мојој љубави. Ја сам то и учинио, али само у пола : запитао сам је, шта мисли о мени. Ево ти њезина одговора, па ако не лежи у њему и одговор на друго питање, онда сам већ ослабио умом, те нисам у стању више чисто да схваћам или гледам опсене и тамо, где их нема. „Питате ме, шта мислим о Вама и хоћете баш да вам кажем? Добро. А оно слушајте. Кад сам Вас видела први пут, били сте ми са свим равнодушни; и сама сам била онда још девојче у краткој хаљини, али по неком унутрашњем нагону нисам тежила к Вама. Не могу рећи, да сам Вас мрзила, али ипак била сам Вам мање наклоњена, него што нисам. Ви заискасте од мене слику, ја вам је дадох, не знајући управо и зашто, и одмах, чим сте отишли, покајала сам се, што сам учинила то. Још сад хоћу да вам кажем, да нисам марила ни за оног господина Стеву; беше ми несносан, противан, ма да нисам могла себи растумачити: зашто, те сам, у неизвесности, била и пријатна према њему. Он је био први момак, који ми је говорио неке до сад нечувене речи, које ми отворише нов свет. Али сам на брзо увидела, да је празан, јер шта сам чула данас, то сам чула и сутра и сваки дан. Метимо га дакле на страну, он је обављен. Али од са свим другчијег утиска беху Ваше речи на мене и на моју душу; оне ми тек отворише нов свет, а тај беше за мене куд камо примамљивији и лепши. Ви нисте пратили ваше речи са притворним уздисајима, нисте прескакали важне предмете, да говорите о ништавим, у опште, Ваше речи беху сасвим другог садржаја, који ми је годно. Кад сте одлазили, беше ми право, а кад сам Вам чула кораке, зарадовала сам се, као мало дете, јер сам напред знала, да ћу чути што ново. Сећате се зар, како сам слушала Ваше речи, и да Вам нисам никад упадала у реч! Доцније ми небеше доста само Ваш разговор, ја сам од једне другарице добијала књиге, које ми не хтедoste никад дати, и

онда је наишло време, кад сам ступала и ја у разговор, питајући Вас час ово, час оно. Затим сам приметила на Вама велику промену: у разговору сте застајали често, замислили сте се и гледали ме, кад сте држали да не примећујем. Већ ми се то није допало. На скоро, а ви сте почели говорити, како Вас не задовољава више богословија и све, што је с њоме у свези, како сте жељни да уживате и стварни свет а не само идеални, шта више, Ви стадoste рушити оно духовно здање, које сте поднзали пред мојим очима тако вешто и са таким убеђењем. То ме је у почетку смело а доцније сам почела гледати у Вама нестална човека. Нећу распитујем за узрок, шта Вас је навело да радите тако, али ми се чини да га знам, и чим сам дошла до тог степена, изгубили сте врло много пред-а-мном. Сад ме питате, шта мислим о Вама. То ме је уверило, да радите по неком добро замисљеном плану и да је Стева према Вама незрео по четник. То ми је одговор на питање Ваше. Немојте се срдити, та сами сте га изазвали. Брате! био сам смлављен, сатрвен. То девојче — моја ученица — да мисли тако о мени! Хтео сам да се убијем, и дан данас нас не знам, зашто нисам учинио то. Ње тећи сам отишао од ње. Ево већ две недеље, како нисам био тамо; књиге сам добио у Ђошак и једино што гледам, слика је њезина.“

У своме одговору тешио сам га, како сам најбоље знао, пишући му, да не изгуби свет наду, јер је могуће, да је Наталија у тако исто прелазном стању, у каквом је био негда и сам, и да сам чисто уверен, да ће Наталија доћи до других назора.

На то писмо нисам дуго добио одговора. Једва, после четир месеца добијем га. Када сам га отворио, изненадио ме је несигурним рукопис и да му нисам видео потписа, нити бих га био ни познао. Писмо је гласило овако:

„Не знам, хоћу ли бити кадар, да довршим ово писмо, за то хитам. Немој се чудити, ако гдекоје реченице нису у строгој логичној свези. На послетку ни предметије баш тако свакидашњи, а да би се ми

гло говорити о њему хладно и одмерено, као са катедре. У осталом, читај, па суди онда сам. Пре два, три месеца добијем писамце од Наталије, где ме зове, да јој дођем. Дигнем се из постеље и одем управо њима. Затечем је саму. Кад ме је видела, уплашила се.

— Зар сте болесни? запита ме.

— Не знам, беше ми одговор, можда јесам а можда и нисам.

— замолила сам Вас, настави меким гласом, да ми дођете и да ми опростите оне опоре речи, које Вам рекох прошлог пута.

— Сваки је господар својих речи; немам шта, да Вам праштам.

— Мени је жао, што сам их рекла.

— А зашто? запитам мирно.

— Јер сам видела, да су Вас јако уредиле.

— Зар сте ради, госпођице, да ме вратите из нова?

— Како то?

— Кад ме жалите. Не тражим ја ни од кога, да ме жали, јер сам једини узрок што сам у таквом положају, па кад мени није жао, не иштем ни од другог, да ме жали.

— Ни најмање немам намере, да Вас вређам. Ја сам просто увидела, да сам хрђаво судила о Вама, те сам променила свој глас. А зар Вам баш нисам ништа више?

— Доцкан је госпођице, већ сам се одлучно решио, да постанем калуђер, па не тражим, да мењате назоре о мени. Ми смо већ научени, да се о нама хрђаво говори и суди.

— Немате право, кад говорите тако. Да не интересујем за Вас, не бих Вас ни замолила, да дођете.

— Боље би било, госпођице да ме и никуда не звали. Зар мислите, да Вам верујем? Љубав која постаје из сажалења, није ни какава љубав. Не верујем у Ваше речи.

— Ох, тако ми треба. И она покри лице рукама.

— Вид'те госпођице, мени није ни најмање жао, што сте у тако неугодном положају, ни најмање . . . ја се ево добро квалификујем за калуђера, јер губим — саучељенике. Људски ме се бол више не тиче. Што било у мени жарког и племенитог, то сам изгубио, ма да ме је та титанска борба стала правља а можда ће ме стати и живота. Ви не знате госпођице, каква је енергија у мени: ја могу радити собом, шта год хоћу! То год што је пре тога у мени врело и

кипило, кад сам помислио само на Вас, тако исто је сад у мени студено и хладно . . . Бадава, жица беше и сувише затегнута, морала је пући . . . противности се подудариле!

— Ви ми изговарате пресуду.

— Жао ми је, или управо, није ми жао, како хоћете, мени је свеједно.

— То је ужасно! рече и спусти главу у руке. Ја се ћутећи поклоним и одем.

. И све сам лагао, што сам говорио; ни једна реч није била истинита, све беше превара, обмахна, занос, лаж, грозна и ледена лаж! Ја је љубим јаче, него икад и кад се сетим нашег говора а мени крв хоће да искочи из очију и мозак хоће да ми се следи. Али ништа, брате, ја сам то учинити морао. Ја је не бих могао загрлити после њезине пресуде о мени. Та био бих последња кукавица!

Кад сам дошао кући, легао сам одмах у постељу и пет недеља ме је тресла врућица. Сад сам здрав, излазим често, сваки дан, али не виђам је, шта више, избегавам је, ма да сам чуо, да је долазила с матером више пута кад сам био болан и да је рекла мојој домаћици, да им дођем. Да, здрав сам, али прилично нервозан и — морам ти признати — једнако мислим на њу. С богом, буди ми здрав!

После тог писма нисам чуо ништа о Мити, ваљда годину дана, ма да сам му писао више пута. Био сам немиран, непрестано ме је морила нека тајна слутња и на послетку напишем писмо самој Наталији у Петроград. Али ни од ње нисам добио одговора.

Шта је с њиме? Или је отишао нагло у калуђере, те се закопао жив у каквом руском манастиру, или је — али то није могуће! Ме могу да помислим на то. Али напоследку, све је могуће. — —

Једног вечера — било је за време светске изложбе — седео сам са друговима у кавани, камо сам одлазио обично после вечере. Гледећи на врата, видим, како улази у кавану један странац; по изгледу рекао бих, да је Рус. Он приђе послужитељу и запита га нешто а овај му показиваше на мене. Странац ми приђе и прикаже ми се. Ја устанем и рукујем се с њиме. Говорили смо руски.

— Имам да Вам саопштим неке ствари, рече лагано, које ће вас зацело занимати. Хоћу да Вам кажем нешто о Вашем другу, господину Мити Н.

— Шта је с њиме? запитам га нагло. Говорите брзо! Како му је? Шта ради?

Он се тужно насмеја.

— Шта ради! рече лагано и чисто мерећи сваку реч. Он сад неради ништа. Миран је, тако је миран, да не смета ни самом ваздуху.

— Ви ме плашите, господине!

— Пре четир месеца умро је у петроградској — лудници.

Онемио сам и тек после неког времена могах га замолити, да продужи свој тужни извештај.

— Ја сам лечник у тој жалосној болници, продужи, и одлазио сам сваки дан у ћелију му. Он је држао, да је у манастиру. Није био помаман, али је говорио много и то грозничаво брзо. Час ми је доказивао какву теолошку проблему до најтање ситнице, из чега сам видео, да је веома научен човек; час ми је говорио опет, да се мора журити, јер га чека Наталија у својој соби; час опет застане нагло, погледа ме и рече, да није истина, да је Наталија тако лепа. То је трајало три месеца. После тога почео је нагло опадати и неколико дана пред смрт дошао је са свим к себи. Даде ме дозвати и замоли

ме, да Вам пишем. Ја му рекох, да ћу ићи сам у Беч. То га је врло обрадовало, те ми рече, да Вас поздравим и да Вам предам ово писамце. У њему је слика његова. Он је знао, да ће умрети, али је говорио о смрти тако мирно, као о каквој философској проблеми. И за чудо, од првог тренутка, кад дође к себи, па до смрти, нити је говорио о богословији ни о Наталији. Само кад је издисао, рекао је: још је љубим!

Нисам могао одољети, а да не одем то госпођици Наталији, да видим ту лепотицу. И заиста, био сам пренеражен: то је сав танска лепота, тако нису анђели лепи! Кад сам ступио у собу, затекао сам је где чита — физиологију, и кад сам јој рекао, зашто сам дошао, а она побледи и тек после неког ћутања рече ми: „Ах сећам се, то је онај бледи богослов!“ Ја се нагло окренуо на те речи и оставим је без опроштаја. Увредила ме та хладна примедба. — И сад сам извршио налог покојнога Мите, рече доктор и подиже се, да иде. Замолим га, да остане још које магновење.

Он се реши и седе уз-а-ме. —

Кад се растадосмо, била је поноћ већ давно превалила.

ФРОМОН МЛАЂИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ДРУГА КЊИГА.

(Наставак).

На један пут отворе се врата.

Кроз облаке од дима промоли се г. Шеб.

Кад опази Делобела, зачуди се.

Беше му неправо што га ту нађе, као и Делобелу, што је г. Шеб дошао.

Управо данас пре подне писао је своме зету, да се жели с њим разговарати у неком важном послу и рекао му, да ће га чекати у пивари. Тиче се поштења, па се тако мора то међу четири ока расправити. А та ствар од поштења била је у томе, да се г. Шеб хтео да исели из кућице у Монружу, па је узео под кирију у мањској улици, где је трговина у највећем јеку, дућан са становом... Дућан?... Та да, дућан, шта друго... Али сад се уплашио, што је то урадио. Мори га брига, шта ће му кћи на то рећи. Кирија за дућан и стан много је већа него она за стан у Монружу, а ваља још и доста потрошити, да се нови стан мало оправи.

Знајући, да му је зет добар, као добар де у години, г. Шеб прво је њему хтео то каже, а он после нека изађе на крај са њом својом како зна. Али у место Рислере нађе он ето ту Делобела.

Они се погледају сумњиво, преким погледом, као два пса кад се нађу на једној кости.

Сваки је од њих погодио, шта други хоће па тако несучтели ни обмањивати једно другог.

— Зар мој зет неје овде? — зашита Шеб, мотрећи на папире по столу и рекавши „мој зет“ оштро изговарајући, као да је хтео рећи, да је Рислер само његов.

— И ја чекам на њега, — одговори Делобел и смота своје папире.

Стиснутим устима дода још господски позоришним гласом:

— Ради се о ствари веома важној.

— И моја је ствар тако исто важна, — рече г. Шеб, а оно мало косе на глави на-костреши му се као у жежа.

За тим седне до Делобела, наручи као и он купу пива и две чаше, тури руке у це-пове и укочи се, наслонивши леђа о зид.

Празне чаше једна до друге, намењене оном истом човеку, ком и делобелове, као да изазивају једна другу.

А Рислер још никако да дође.

Оба пријатеља ћуте. Оба су нестрпљива, врпоље се на клупи и тамо и амо, па сваки од њих мисли: досадиће ти се, брајко, па ћеш ми се скинути с врата.

Најпосле досади се и једном и другом чекање, па ће обојица да ударе на Рислера.

— Ала је то гадно, да тако стар човек, као што сам ја, мора тако дуго чекати, — започне г. Шеб, који је само у оваким приликама знао за своје старе године.

Господин Делобел одмах пристане:

— Ја бих рекао, да нас за нос вуку.

Г. Шеб прихвати:

— Господин Рислер има сигурно гостију код себе.

— И те какве!... — рече презорно славни Делобел, а на лицу му се видело, да се љути.

— По свој прилици — настави г. Шеб.

Примакну се ближе један другом па отворе бисаге.

Обојица се љуте на Рислера и Сидонију. Тај Рислер, и ако се чини доброћудан, прави је себичњак. Не зна ни сам како је дошао до те среће. Па се онда стану смејати његовом изговору, његовом начину, по ком се влада у свету; почну се онако мицати и кретати, као што се миче и креће он сам. После тога ударе у оговарање и шапућу све којешта један другом на ухо.

Опет су постали пријатељи.

Г. Шеб далеко ће да забрази:

— Нека се добро узме на ум! Ко је још то видео, да оца и матер раставља од њихова детета. Нека препише сам себи, ако га отуда какво зло снађе. Девојка, која нема прилике да се угледа у пример својих родитеља... Та ви ме разумете...

— На сваки начин... на сваки начин..., — рече Делобел... нарочито од како је Сидонија постала намигуша... А и шта би друго. Оно ће му бити, што је и заслужио. Човек у тим годинама да полуди, па да узме... Ћуткад, ето га, где долази.

И заиста Рислер уђе у тај мах и рукује се са сваким око дуга стола.

Три пријатеља била су за часак у неприлици. Рислер се изговара како може. Задржали су га код куће. Сидонија има гостију. Делобел гурне Шеба ногом испод стола.

Док је говорио, кукавни Рислер гледа збуњен на две празне чаше, па не зна, којој ће да се примакне.

Делобел се умилостави да рекне:

— Ви као да имате некога разговора? Молим, изволите!

А за тим пришапне Рислеру намигнувши:

— Папири су ту.

— Какви папири? — запита Рислер зачуђен.

— Прорачун о трошковима, — шапташе глумац.

Па онда, токорсе из саме смерности, повуче се на страну у кут и стане прегледати своје папире, наслонивши главу на руке и длановима заклопивши оба уха своја.

Она двојица до њега разговарају се с почетка тихо, после све гласније.

У г. Шеба глас је као у какве крешталице... До беса, та неје он још у тим годинама, да се да закопати!... У Монружу би га убило дуго време... Он мора у маљску улицу, где цвета трговина, где је све као у каквом мравињаку.

— То је све лепо, ама на што вам дућан?... На што дућан? — усуди се приговорити бојазљиво Рислер.

— На што дућан?... На што дућан? — понови г. Шеб из свег грла, а поцрвенео као ћурак... — јер сам трговац, господине Рислере, трговац, а и отац ми је то био... Ох, та ја већ видим, шта бисте ви хтели. Ја немам трговине... Али ко је томе крив?... Да су људи, који су ме у Монружу као луду и беспосличара затворили, имали само мало памети, па да су ми дали новаца, да што започнем радити...

Ту пође Рислеру за руком, да га ућутка, а од сад су се чуле само поједине речи од испрекиданог говора:

— Згоднији дућан... високе таванице... лакше се дише... Основ за будућност... огроман посао... Говориће, кад томе дође време... свет ће се дивити...

Делобел, слушајући тај испрекидани говор, све се дубље задубљује у своје планове, па као да не чује од свега тога ни речи.

Рислер сркне кад и кад мало пива, да би могао бити равнодушан.

Најпоследње се умори г. Шеб, па сад његов зет, смешећи се, окрене главу славном Делобелу, који већ дуго гледа на њега оштрим и хладним погледом, као да га питао:

— Та то је све лепо, али кад ћу доћи ја на ред?...

— Да богме... то је сушта истина, — помисли кукавни Рислер.

Рислер устане, промене место и чашу и седне уз глумца; али г. Шеб неће да се уклони, него им се још ближе примакне.

Славни глумац, не хотећи пред њим говорити, смота своје папире по други пут.

Ми ћемо се о томе после разговарати, — рече он.

То „последње“ трајало је дуго; јер је г. Шеб овако мислио у себи:

— Мој је зет доброћудна будала... Ако га оставим на само са тим пробисветом, Бог зна, што ће од њега измамити.

И остане ту, да пази на њих.

Глумац хоће да побесни.

Да одгоди до сутра?

Никако, кад им је баш сад рекао Рислер, да сутра одлази у Савињи и да ће тамо провести месец дана.

— Месец дана?... — запита г. Шеб сав очајан, видећи да му се зет измиче... А послови?

— Та ја ћу сваки дан са Жоржем у Париз долазити... Г. Гардиноа жели видети своју малу Сидонију.

Г. Шеб клима главом. То неје ни најмање паметно. Послови су послови. Ту ваља сваки дан стајати на мети. Ко зна шта се може догодити. У творници може да букне ватра сваки час, а особито ноћу. „Ту ваља бити увек на опрезу, драгановићу мој, увек на опрезу“, понавља једнако, а до њега Делобел, и сам зловољан што Рислер одлази, поштрио око, па пази, као да мора бити и он на опрезу.

Око по ноћи однесе последњи омнибус у Монруж немилостивог таста дома.

Сад је тек могао говорити Делобел.

— Пре свега да видимо нацрт, — рекне он, јер не хтеде одмах с новцем почети.

За тим натакне стакло на нос и почне читати гласом као да је на позорници: „Ако се хладно расуди назадно стање драматске уметности у Француској, ако се премери простор, који раставља молијереву позорницу..“ И тако редом неколико страна.

Рислер слуша, пуши и не усуђује се ни да се помакне с места, јер Делобел погледа на њега сваки час, да види, од каквог је утицаја његов говор.

По несрећи, кад је дошао на најлепше место, хоће да затворе пивару.

Свеће се гасе, ваља одлазити...

А прорачун?...

Сложе се у том, да га у ходу читају.

Застају код сваке лампе. Глумац износи читаву гомилу бројева... Толико и толико за позориште само, толико на осветљење, толико на добротворне цели, толико на плате..

Кад је дошао на плате, ту ућути.

— У тој целој ствари добро је то, — рече он, што не морамо плаћати глумца за прве улоге... Наш ће први глумац бити Бибо... (Кад је Делобел говорио о себи, радо се називао Бибо.) Први глумац тражи обично двадесет хиљада франака... Кад се то заштеди, онда је то толико, као да сте у џеп турили двадесет хиљада франака. Зар немам право?

Рислер не одговара ништа. Он је тако збуњен, као да му мисли блуде некуд далеко.

Видећи Делобел с ужасом, да се приближују улици де вајељ-ходријетској, запита Рислера: Хоћете ли се прихватити тога посла, или не?

— Е, дакле... не ћу, — одговори Рислер.

Близу творнице охрабрило му се срце кад је помислио да се ту ради о његовој домаћој срећи.

Делобела као да је гром ударио.

Он мишљаше, да су му новци већ у џепу, па сад, држећи папире у руци, бечи очи на Рислера, као да га је памет оставила.

(Наставиће се.)

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

22. октобра саопштила се оптужба жирондистама, а 26. октобра отпочела је њихова парница. Никад није пред судијама

било толико много и тако славних и речитих људи. Дворана судска и на уласцима, све је било дупљом пуно. Већина судија и

поротника беху некад пријатељи оптуженицима. Ал' те судије вољне беху ипак, да осуду над њима изрекну, да ту странку народу као пљеп добаце, како би се опрали од сва сукривље и сумње. Кад су оптуженици ушли у дворану, те су судије ником поникнули из бојазни, да се не сусретну у погледу с пријатељем којим, који би их приклињао или прикоравао.

Пред подне уведоше оптуженике. Било их је двадесет и два на броју. Један по један улазаше у судску дворану. Поседаше мирно и ћутећи на клупу оптуженика. Кад су тако пролазили, светина се запиткивала, како се који зове. Чудила се, како да толика младост и ведрост чела, толика лепота и благодост у цртама толика неваљалства и неверства скривају.

*

На посљетку је ушао Верњо, најугледнији од свију. Цео га је Париз познавао и виђао га у његовој величанственој појави на говорници. Свет је радознао био, да га види, како ће се борити против својих непријатеља, кад није на једнаком земљишту с њима, кад је спао на клупу оптуженичку. Очекивало се, да ће сјајно говорништво његово у драми те парнице усколебати и пољуљати мњење, да ће се обновити доба Димостена и Цицерона. Верњо је био од оних људи, код којих се може све, па и сама немогућност, ишчекивати.

Жагор саучешћа и сажалења настаде, кад је унутра ушао. То више не беше онај Верњо из конвента, то беше заточеник народа. Дугим нерадом и малаксалошћу срца олабавило је тело му, те изгледало, да ће клонути. Његово бледо лице добило је тамничку боју. Око му се угасило, образи омлитавили. Чело му је влага притисла. Видело му се на целој појави, да је то величина, која је пала. У место срцбе, светина је почела да жали. И ако је Верњо напоследку ступио у дворану, то му ипак његови другови направеше места у среди, као вођи свом, око којег се савијаху.

*

У оптужби, за коју се вели, да су је Робеспјер и Сен-Жист пре тога прегледали, понављало се само оно, што је Камил Демулен набрајао у свом памфлету: „Историја жирондистичке фракције.“ То је била историја њихових клевета, писана од клеветника, а за сведочбу узета од целата.

Судије припустише за сведоке њихове најжешће непријатеље. Оптуженици су само са неколико речи побијали исказе сведока. Место, да су обрану своју узвисили до свог положаја, на област опште политике, па да су признали свој славни злочин, који се у томе састојао, што су смерали, да револуцију умере, како би је неокаљаном и непобедном учинили, место свега тога, они се ограничише, да се сваки лично заштићава против удараца непријатељских. Тиме су своју обрану ослабили, а достојанство повредили. Из бојазни, да свој живот тиме не прекрате, занемеше ти људи. Бринући се за живот, заборавише на своју потоњу славу. Тек тада посташе опет велики, кад су сваку наду на живот изгубили.

*

Парница се та отегла већ седам дана. Жансоне је захтевао, да у име свих оптуженика у једном говору опровргне оптужбу. То је узнемирило јакобинце. Јавно мњење почело се колебати. Питаху се већ, како ће република наградити своје непријатеље, кад тако поступа са својим првим оснивачима. Људи почеше жалити толику младост, лепоту и даровитост, што ће да се жртвује једном злочину мишлења. Почело се већ да говори, како су Робеспјер и Дантон саревњиви, те хоће да смрћу затворе та речита уста, која су им толико бриге задавала и толико их пута посрамњивала.

Ти сви знаци узрујаше парижку општину. С тога се у одбору за благостање захтеваше, да се дебата тиме сврши, што ће се председнику допустити, да изјави, да су поротници довољно обавештени. Суд збиља усљед тога заврши дебату 30. октобра у 8 сах. у вече. Све оптуженике осудише, да су криви, што су завере ковали против јединства и неразделивости републике, те по томе изрекоше над њима смртну казну.

Оптуженици се задивеше и упрепастише. Већина је очекивала да ће бити ослобођена. Узрујаност и забуна завлада на неко време. Један од оптуженика руком макну на груди, као кад би хтео да своје хаљине раздере и стропошта се са клупе. То је био Валазе. „Шта Валазе! Ти си малодушан,“ рече му Брисо, трудећи се, да га подигне. „Не, ја умирем!“ одговори и даде богу душу држећи руком онај нож којим је срце своје пробо'o.

При том се призору тишина поврати. Неки се од осуђених постидише услед такoг примера, што у први мах показаше слабост своју. Верњо је са висине своје једним погледом прегледао равнодушно трибунал, своје другове и светину, као да је хтео цео призор да ухвати и да у прошлости нађе примера, где се судбина толико титрала и где је народ толико неблагодаран био.

У том истом тренутку настаде гунгула посред светине. Један млад човек хтео се силом да прогура до врата. „Пустите ме, да

бегам, да не гледам то својим очима!“ ви-као је, кријући своје лице рукама. „Ја сам онај несретник, који их убијам. Мој „Брисо без образине“, тај их оптужује и осуђује. Не могу поднети дело своје. Осећам капи крви њихове, где ми попрскује руку, која се дигла против њих!“ Тај млади човек беше Камил-Демулен, који је као какав дечко био недосљедан у свом сажалењу, као и у својој мржњи, који је сузе проливао тако лако, као што је страсти успаљивао. Равнодушна светина гледаше га при томе, па га умириваше као какво дете. (Наставиће се.)

У М Е Т Н О С Т

Уметност.

Чувени млади виртуоз на виолини Фрања Крежма и сестра му Анка, пијанискиња, дали су у току ове недеље два концерта овде код нас, и то један у недељу 2. јуна п. р. а други у четвртак на Спасов-дан 6. јуна у позоришној дворани. Име по година скоро још нејаког виртуоза Крежме већ је на путу, да засија као једна од најсјајнијих звезда на фирмаменту, на коме су златних слови обележена имена првака те врсте, имена која не гину, докле год још по земљи ходе људи, који имају осећаја, одушевљења за оно, што је лепо и узвишено. Одарен оним необичним даром, у коме мајка природа толико тврдује, те који само својим љубимцима — „избранима“ даје, темељно оружан свим претходним спремама, стекао је себи млади Крежма већ гласа у свету. Тај глас и беше узрок, те су пријатељи лепе вештине ванредно се зарадовали прилици, где ће се моћи занети вештачком свирком, тај глас беше даље узрок, да су исти, искрено да речемо, са претензијама на знање и вештину млађаног виртуоза на концерт пошли. Па како да одговоримо на питање, је ли Крежма те претензије задовољио, је ли очекивања, која се услед фаме о њему породила, оправдао? Најзгодније ћемо, чини нам се, на то одговорити, ако отворено признамо, да су све претензије, ма како да су огромне биле, пред оним што је млади виртуоз показао да уме, постале сићушне, да се једва видети дале, док најпосле нису ишчезле као дим. Њих не да је Крежма задовољио, њих је Крежма поразио, те им показао, да на недогледној висини над њима стоји — но нашто даље? „дугачког говора кратки смисао“ био би тај те тај, да је Фрањо Крежма уметник правога соја, за кога је природа засадила цвеће славе и неумрлости, које је сад у пуложку, а развиће се бујно, како никад увенути неће.

Оба концерта су како младом уметнику, тако и сестри му Анци, вештој пратилици, а финој, ваљаној свирачици набавила хвале, признања и — венаца, као излив усхићења, што су га побудили. Програм је оба пута с вештином младих уметника на једнакој висини стајао. Заступљен беше Паганини, Vieuxtemps, Raff, Ernst, Лист, Рубинштајн, Wisniewski па ни једном од тих „музичких великаша“ не замерише се уметници, него им умотворе изнесоше са најсветлије стране, не давши, да и један комадић блага, што у њима нагомилано лежи, без вредности остане. Композп-

ције самог виртуоза Крежме одагнаше од нас и најмању сумњу, е имамо посла само са вештаком, који техником заслепљује; из њих видисмо, да Крежма своју ствар темељно зна, а красна романца: „моје сање“, доказала нам је, да у младом уметнику има осећања — душе.

И против воље нам — чисто силом намеће нам се, да констатујемо, е је оно уживање, што су млади уметници кадри били да нам пруже, могло имати много више удео-ника, него што је то збиља било. Скоро да из слабог одзива наше публике овога пута изведемо непријатан закључак, који би илустровао летаргију, — апатију њену у таквим стварима, — али нећемо; — волијемо остати у уверењу, да су ту биле неке друге прилике, због којих тек опет не знамо, на кога да се — каменом бацимо. Г.

Различности.

(Право чудо) изложио је у италијанском одељењу светске изложбе један занатлија, који не зна ни читати ни писати. Како је до тог дошао, да тако велик и збиља практичан проналазак учини, то је непојмљиво. Проналазак је тај — механичан стенограф, којим се после неколико недеља студије сваки говор, ма у ком језику држан, од речи до речи исписати може. Стенографисати се може и онај говор којег не разумеш. На изложби је та машина исписала један говор на јапанском језику, којег нико није разумео, осим оног који је диктирао, Практична корист такoг инструмента очевидна је. Наскоро ће се у свима саборима, судницама и јавним скуповима увести и томе стенографу од ванредне користи бити, где један може за десеторицу да испише.

(Проналазач) фонографа, Edison, хоће у Паризу да изложи апарат, који ће помоћу паре да увелича човечији глас са 500 пута. Овим инструментом — аерофоном — може се на мору на даљину од целог сахата са свим разговетно разговарати.

(У Паризу) излазе 47 политичних листова. Од ових су 22 републикански, 6 легитимистички, 5 орлеанистички, 7 бононартистички. Први излазе сваки дан у 1,300 000 примерака; други у 24,000; трећи у 260,000; четврти у 80,000. Ван тог још других боја и два званична у 170,000 прим. „Petit Journal“ излази само у 425,000 прим.

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов. (2 д.)